

повече се отчуждаваше от демокрацията и хуманизма, все повече изискваше от хората фанатична вяра и ползваше като властови инструмент насилието. Към инквизиторите на „стария“ свят се прибавяха и „новите“ инквизитори.

Така, в противовес на идеологическото „алиби“, което се съдържаше във външния пласт на творбата, нейният дълбинен смисъл воюваше срещу антихуманните деформации и фанатизма на „новия“ свят. Така се е случвало с множеството творби – и в българската, и в световната литература. И в това е „вечността“ на изкуството, чиито художествени послания придобиват различен смисъл в различните социални контексти, в които функционират.

В тази статия естествено не мога да разгърна нова интерпретация на втория роман на Димитър Димов. Тук само дадох някои възможни насоки за преодоляване на досегашни тълкувателски нагласи и посочих нови възможни интерпретаторски стратегии. Но ми се ще да обърна особено внимание на една отдавна забелязана от мен особеност в постигата на „Осъдени души“.

Цяло изследване може да се напише за присъствието на тримата големи испански художници Веласкес, Ел Греко и Гоя в „Осъдени души“. Критиката и особено някои испански българисти и български испанисти са обърнали вече достатъчно внимание на темата „Димитър Димов и Испания“. Не само личните му впечатления като познание за испанския пейзаж и испанците – и огромната му ерудиция в областта на испанската история, философия и култура правят романа на Димов изобразително и концептуално впечатляващ. Дори самият факт, че Испания и испанците са видени от една отстранена (чуждестранна) гледна точка – през очите на англичанката Фани Хорн, придава на „испанското“ особена изобразителна свежест и сравнително-типологическа отчетливост. С което не искам да кажа, че „испанското“ е основен предмет на изображение или пък само колоритен декор в „Осъдени души“. Основен предмет на изображение са хората и тяхната психология. А повечето от героите на романа – макар и в Испания – не са испанци. Макар че централният (което ще рече смислово най-натоварен) герой е монахът йезуит Ередиа.

Но проблематиката на творбата не е интернационална, не е разказ за „среща на чужденци“ (каквито знаем в модерната литература от Хенри Джеймс насетне), като сблъсъци на различни национално-ментални цивилизационни нагласи. Със своя